

การแนะนำแนวทางการจัดทำโครงการเชิงปฏิบัติการ
หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย (นธป. ๑๔)
“หลักนิติธรรม : ความเป็นธรรมที่ยั่งยืน”

รศ.ดร.มานิตย์ จุ่มปา

วัตถุประสงค์หลักของการทำโครงการเชิงปฏิบัติการ

เพื่อให้นักศึกษาได้นำความรู้จากหลักสูตรและประสบการณ์มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแลกเปลี่ยนกัน และสร้างปัญญาเชิงปฏิบัติ (**Practical Wisdom**) โดยการร่วมมือกันทำโครงการปฏิบัติจริง และถอดบทเรียน (**Lesson-learned**) จากการปฏิบัติ

เพื่อให้นักศึกษาได้สร้างผลงานสร้างสรรค์ในเชิงปฏิบัติ ที่เป็นบทเรียนและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “หลักนิติธรรม : ความเป็นธรรมที่ยั่งยืน” ที่อาจสร้างผลกระทบ (**Impact**) ขยายวงออกไป และยั่งยืน (**Sustainable**)

โครงการเชิงปฏิบัติการ (Action Research Project) คือ

กระบวนการศึกษาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในบริบทการทำงานหรือสังคม โดยผู้ปฏิบัติ ทำการวางแผน ลงมือทำ สังเกตผล และสะท้อนความคิดอย่างต่อเนื่อง (วงจร P-A-O-R) เพื่อพัฒนาคุณภาพงานหรือหาแนวทางแก้ไขที่ดีที่สุดภายในสภาพแวดล้อมจริง

วงจร P-A-O-R

Planning (การวางแผน)

Acting (การปฏิบัติ/ลงมือทำ)

Observing (การสังเกต)

Reflecting (การสะท้อนความคิด/
ผลลัพธ์)

จุดเด่นและลักษณะสำคัญของโครงการเชิงปฏิบัติการ

เน้นการแก้ปัญหาจริง (Problem Solving) - ไม่ใช่มุ่งสร้างทฤษฎีใหม่ แต่แก้ปัญหานำงานจริง

เป็นวัฏจักร (Cyclical Process) - เป็นกระบวนการวนซ้ำ คือ วางแผน (Plan) -> ปฏิบัติ (Act) -> สังเกต (Observe) -> สะท้อนผล (Reflect) แล้ววนกลับมาวางแผนใหม่

ผู้ปฏิบัติเป็นนักวิจัย - ผู้ที่เผชิญปัญหาเป็นผู้ดำเนินการวิจัยเอง ทำให้การแก้ปัญหาดตรงจุดและทันที่

สร้างองค์ความรู้ใหม่ - ได้แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) ที่เหมาะกับบริบทพื้นที่นั้น ๆ

การมีส่วนร่วม (Collaboration) - โดยทำงานร่วมกันเป็นทีมหรือมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการดำเนินการ โครงการเชิงปฏิบัติการ

ระบุปัญหา (Identify): ค้นหาปัญหาที่ต้องการแก้ไข

วางแผน (Plan): กำหนดแนวทางแก้ไข

ลงมือทำ (Act): ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

สังเกตการณ์ (Observe): เก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติ

สะท้อนความคิด (Reflect): วิเคราะห์ผลและทบทวนเพื่อปรับปรุงในรอบถัดไป

เกริ่นนำหลักนิติธรรม
เพื่อประกอบการทำโครงการเชิง
ปฏิบัติการ

1. ความหมาย ของหลักนิติ ธรรม

Rule of Law v. Rule by men

Rule of Law v. Legal State

Rule of Law v. Due Process
of Law

Rule of Law vs. Rule by men

สังคมที่ชอบธรรม คือ สังคมที่
ใช้กฎหมายเป็นหลักในการปกครอง
(Rule of Law) ใช้กฎหมายเป็นหลัก
ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม
ไม่ใช่สังคมที่มีบุคคลคนเดียวหรือ
คณะบุคคลเป็นใหญ่ (Rule by men)
เป็นผู้ใช้อำนาจโดยอำเภอใจโดย
ปราศจากการควบคุม

Lord Acton

- **Power tends to corrupt, and absolute power corrupts absolutely.**
- อำนาจมีแนวโน้มนำไปสู่การฉ้อฉลทุจริต อำนาจที่เบ็ดเสร็จเด็ดขาดนำไปสู่การฉ้อฉลทุจริตอย่างเด็ดขาดแน่นอน

Rule of Law vs. Legal State

- Rule of Law คือ หลักนิติธรรม
- Legal State คือ หลักนิติรัฐ
(นิติรัฐ vs รัฐตำรวจ)

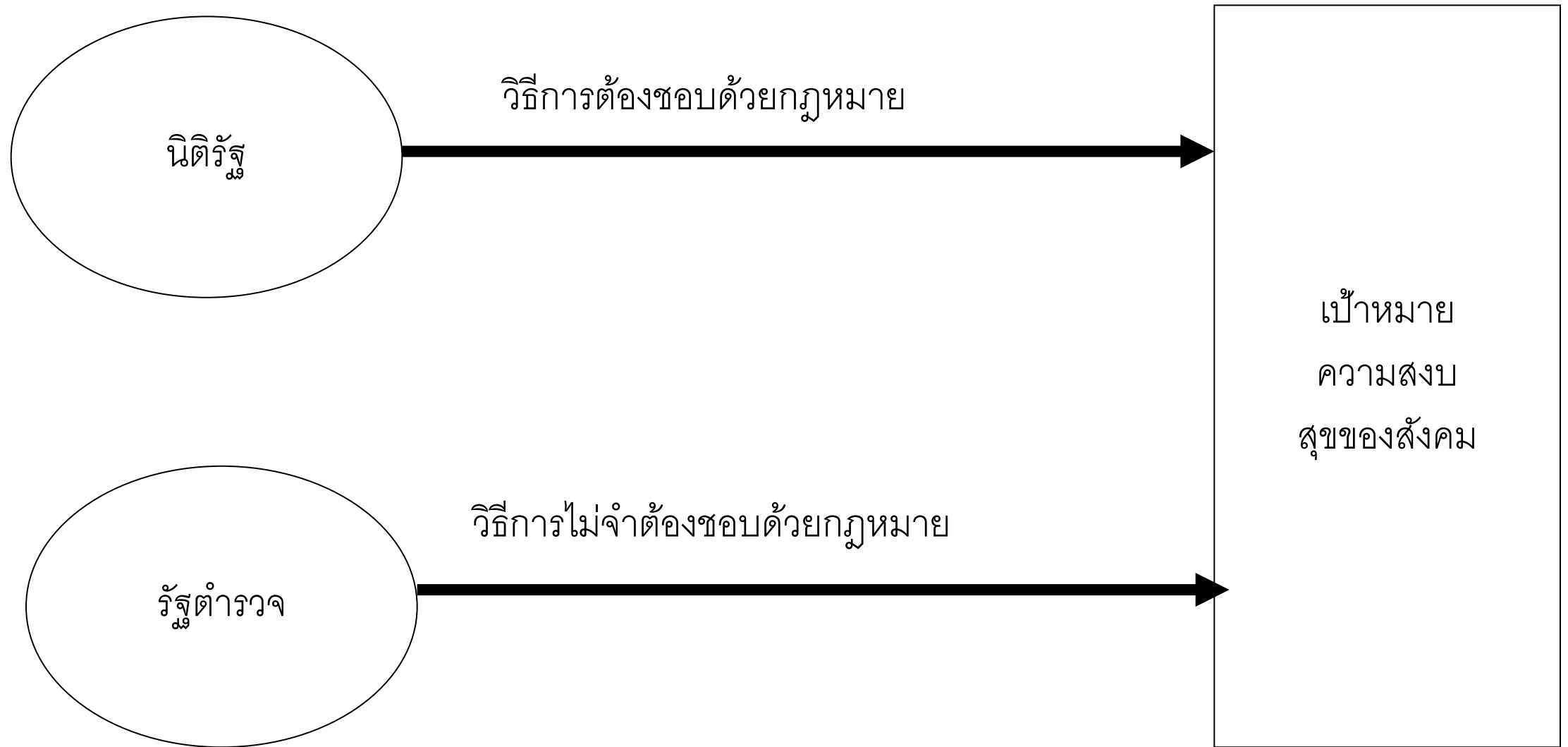

หลักนิติรัฐ Legal State

แนวความคิดเรื่องนิติรัฐถือกำเนิดขึ้นมาจากระบบเสรีนิยมในทางการเมืองที่มีความมุ่งหมายที่จะให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพแก่บุคคลในการที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดสิทธิโดยรัฐ

นิติรัฐ คือ รัฐภายใต้กฎหมาย รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำการใด ๆ อันกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจ ฉะนั้นในนิติรัฐ หลักความชอบด้วยกฎหมายจึงมีความสำคัญ

มีคำกล่าวว่า

“ผู้ปกครองที่แท้จริงในนิติรัฐ
คือ กฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นและ
ประกาศใช้โดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
องค์กร และเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ว่า
จะอยู่ในลำดับชั้นสูงต่ำอย่างไรก็
ตาม หากอาจที่จะกล่าวกรายสิทธิและ
เสรีภาพของประชาชนได้ตาม
อำเภอใจไม่”

สาระสำคัญของหลักนิติรัฐ

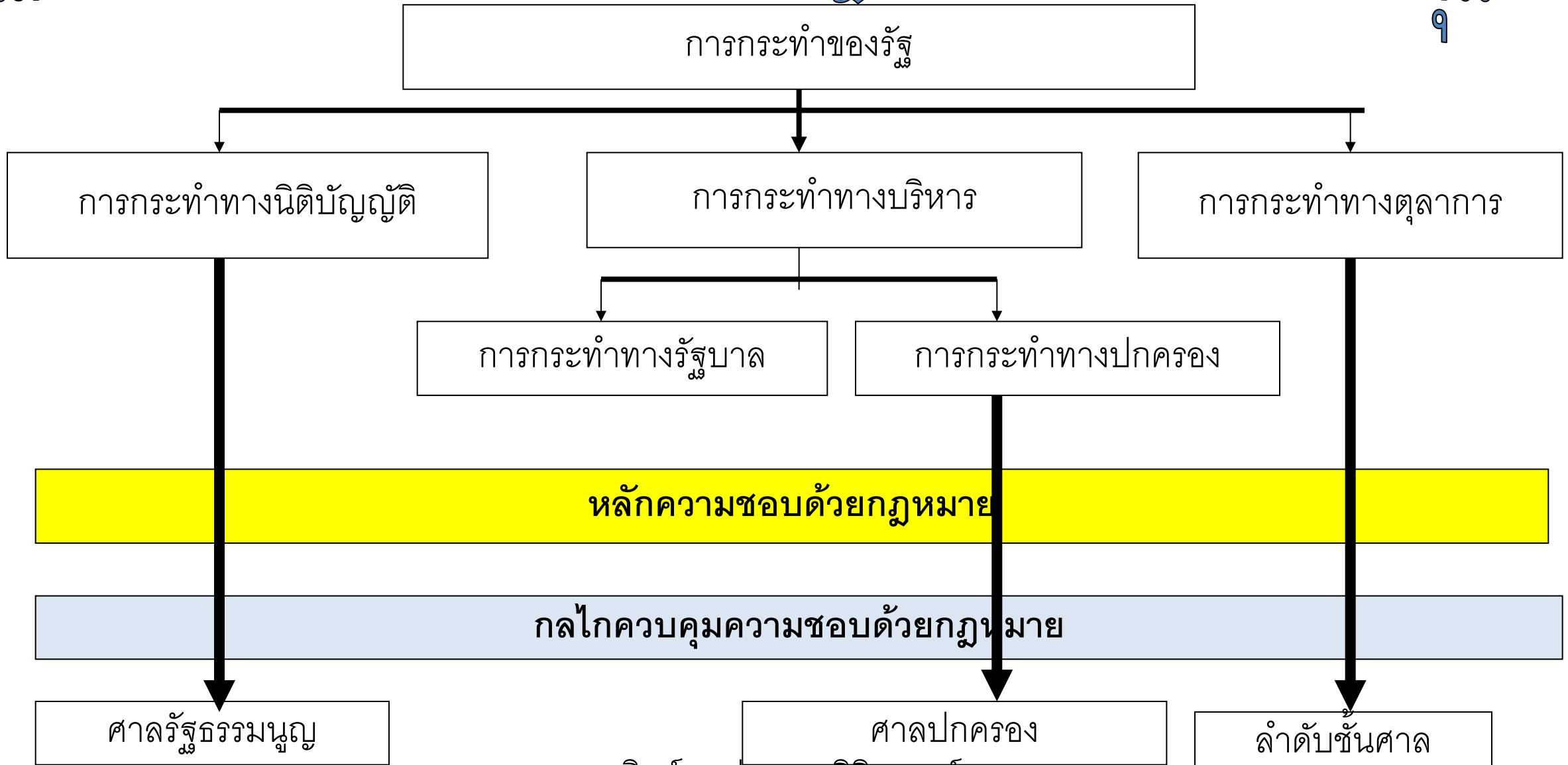
1. การกระทำขององค์กรของรัฐทุกองค์กรจะต้องมีกฎหมายเป็นรากฐาน และการใช้อำนาจนั้นต้องชอบด้วยกฎหมาย คือ ต้องกระทำตามวิธีการ รูปแบบ วัตถุประสงค์ที่กฎหมายกำหนดไว้

2. หากรัฐหรือองค์กรของรัฐฝ่าฝืนกฎหมายที่ตนตราขึ้นจะต้องมีกลไกและกระบวนการที่บุคคลสามารถทำให้การกระทำหรือการใช้อำนาจนั้นไร้ผลไป และหากเกิดความเสียหายเกิดแก่บุคคลบุคคลก็สามารถเรียกร้องให้รัฐหรือองค์กรของรัฐชดเชยค่าเสียหายได้

หลักสำคัญของนิติ รัฐ

ในนิติรัฐการกระทำของรัฐ
ทุกอย่างต้องชอบด้วยกฎหมาย
และมีการควบคุมความไม่ชอบ
ด้วยกฎหมายของการกระทำของรัฐด้วย

แผนผังแสดงความชอบด้วยกฎหมายและการควบคุม

มานิตย์ จุมปา คณะนิติศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความชอบด้วย
กฎหมายของการ
กระทำทางนิติ
บัญญัติ

ฝ่ายนิติบัญญัติไม่สามารถออก
กฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพของปัจเจก
ชนได้ เว้นแต่ที่รัฐธรรมนูญให้อำนาจไว้
และกฎหมายที่จะออกมาจำกัดสิทธิ
เสรีภาพดังกล่าวได้ต้องออกโดย
ประชาชนหรือองค์กรที่เป็นผู้แทนของ
ประชาชน

รัฐธรรมนูญฯ ๒๕๖๐

มาตรา ๒๕ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีกฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

ตัวอย่างของกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพ

ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2543

“พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับ มาตรา 48 และมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

ข้อสังเกต- มีประโยชน์ในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

มานิตย์ จุมปา คณะนิติศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ 15/2541

ข้อเท็จจริง

1. รัฐธรรมนูญกำหนดให้ผู้ไม่ไปทำหน้าที่เลือกตั้งต้องเสียสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด
2. รัฐสภาตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 23 โดยให้ กกต. ประกาศว่าผู้ไม่ไปเลือกตั้งเสียสิทธิอะไรบ้าง

ปัญหา กกต. มีอำนาจออกประกาศตัดสิทธิหรือไม่

มานิตย์ จุมปา คณะนิติศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักกฎหมาย เรื่อง การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

คำวินิจฉัย กกต. ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน จึงไม่อาจตัดสิทธิได้

และมาตรา 23 ขัดรัฐธรรมนูญ ใช้บังคับไม่ได้

ผลตามมา ต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541

มาตรา 23 ใหม่ ตัดสิทธิผู้ไม่ไปเลือกตั้ง 8 ประการ 4 กลุ่มทั้งระดับชาติ

และระดับท้องถิ่น คือ

1. สิทธิในการคัดค้านการเลือกตั้ง
2. สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง
3. สิทธิในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย
4. สิทธิในการเข้าชื่อเสนอถอดถอน

กลไกในการควบคุม
ความชอบด้วย
กฎหมายของการ
กระทำทางนิติ
บัญญัติ

คือ การให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้นทั้งก่อนและหลังการประกาศใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มาตรา ๒๖ ของรัฐธรรมนูญจะเป็นเครื่องช่วยในการตรวจสอบว่ากฎหมายนั้นตราขึ้นมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเกินขอบเขตที่กฎหมายให้หรือไม่

การกระทำทางนิติบัญญัตินั้น เมื่อไม่ใช้การกระทำทางปกครอง
จึงไม่อาจใช้กฎหมายปกครองกับการกระทำทางนิติบัญญัติ
และศาลปกครองก็จะมีอำนาจเหนือการกระทำทางนิติบัญญัติด้วย

1

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๒๕/๒๕๔๖ พ้องว่า
กระบวนการได้มาซึ่งการยกร่างพระราชบัญญัติ
สถาบันพระบรมราชชนกไม่มีความเป็นธรรม
และไม่โปร่งใส ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง

2

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๘๐๒/๒๕๕๑ พ้อง
ขอให้ยกเลิก พรบ.การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่ง
ประเทศไทย ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง

ความชอบด้วยกฎหมายป้องกันการกระทำทางตุลาการ

มีหลักประกันความเป็นอิสระของตุลาการ

ตุลาการต้องวินิจฉัยชี้ขาดคดีไปตามตัวบทกฎหมาย

กลไกในการตรวจสอบ คือ ลำดับชั้นของศาล มีการ

ยื่น ยก แก่ กลับ

บางประเทศให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาได้ว่าคำพิพากษา

ศาลฎีกาชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ คือ เยอรมัน

มานิตย์ จุมปา คณะนิติศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การกระทำทางตุลาการนั้น เมื่อไม่ใช่การกระทำทางปกครอง ย่อมไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายปกครอง และไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครองที่จะพิจารณาวินิจฉัยการกระทำทางตุลาการ

- คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๙๖/๒๕๔๔ พ้องขอให้ยกเลิกคำพิพากษาของศาลจังหวัดพิษณุโลก ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง
- คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๑๐๑/๒๕๔๕ พ้องขอให้ศาลปกครองตรวจสอบความชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายของการพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง

ความชอบด้วยกฎหมายของการ กระทำทางบริหาร

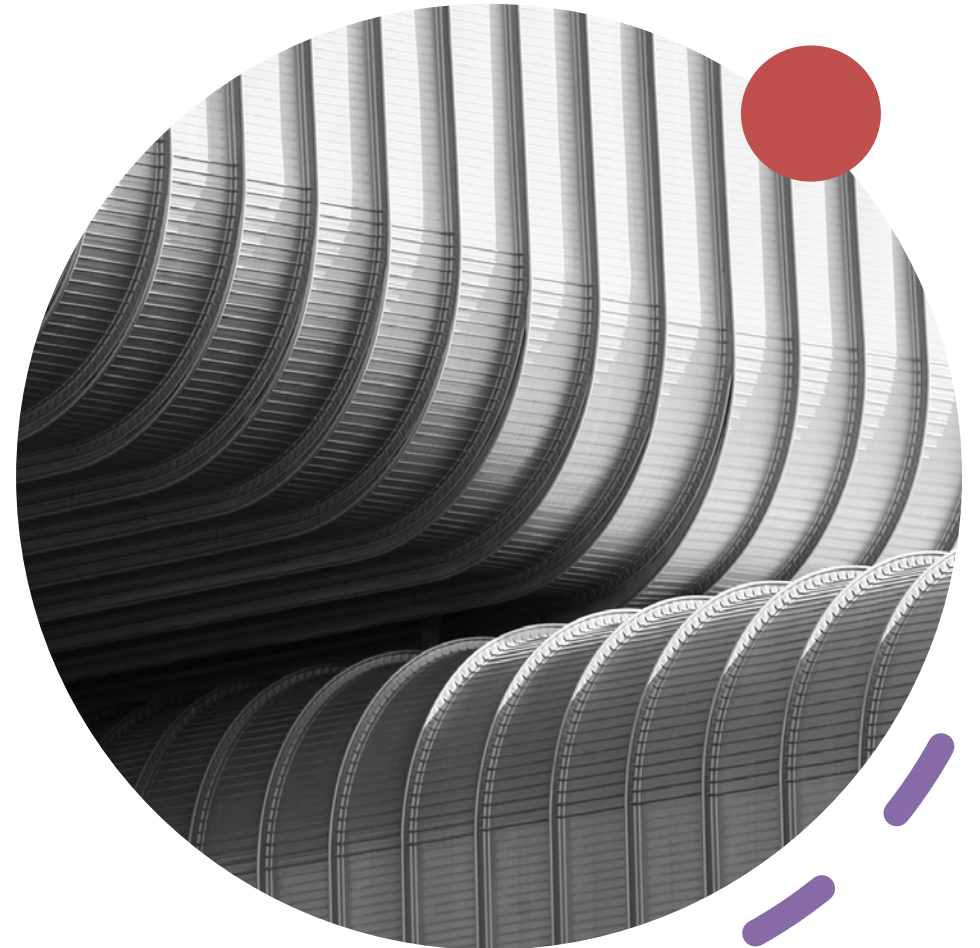
การกระทำของฝ่ายบริหารแยกได้เป็น 2 ส่วน

1. การกระทำทางรัฐบาล คือ การกระทำที่เกี่ยวกับ
ความ

สัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับรัฐสภา เช่น การเสนอร่าง
กฎหมายและการกระทำที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศ เช่น การเข้าเป็นภาคีในสนธิสัญญา

2. การกระทำทางปกครอง คือ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ
ใช้อำนาจในทางปกครองต่อประชาชน เช่น การอนุญาต
หรือไม่อนุญาตการเพิกถอนใบอนุญาต

ตัวอย่างการกระทำทางรัฐบาล

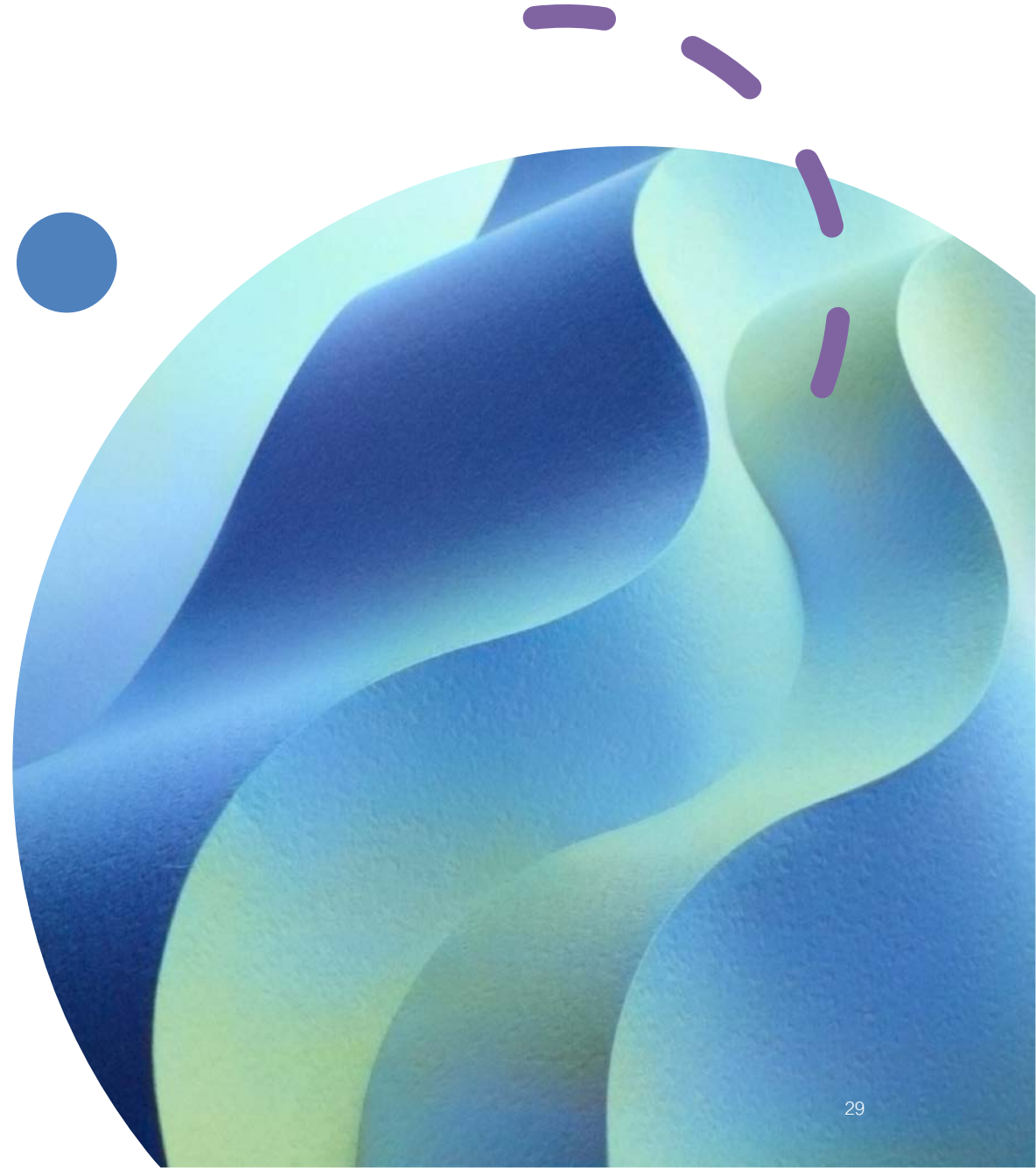

กรณีนโยบายจํานําข้าว

นโยบายจํานําข้าว จะพ้องให้ศาลเพิก
ถอนนโยบายนี้ได้หรือไม่

การนํานโยบายจํานําข้าวไปใช้ จะเป็น
เหตุให้ถูกฟ้องให้รับผิดได้หรือไม่

ตัวอย่างการกระทำทางรัฐบาล (ต่อ)

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ฟ.๓/๒๕๕๑ การฟ้องเพิกถอนมติ ครม. ที่อนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ..) ไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๓๐๑/๒๕๕๑ การฟ้องเพิกถอนมติ ครม. ไม่เห็นชอบร่าง พรบ. คืนทรัพยากรดินบางส่วนที่ตกเป็นของรัฐ ให้แก่จอมพลถนอม กิตติขจรและภริยา

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๓๙๗/๒๕๕๓ การที่ ครม. เสนอบันทึกการประชุมคณะกรรมการเขตแดนร่วมไทย-กัมพูชา เป็นการดำเนินกิจการในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

-
- คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๖๒๘/๒๕๕๓ การที่กรม. มีมติไม่นำเสนอความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ให้รัฐสภาให้ความเห็นชอบ เป็นการใช้อำนาจทางบริหารในการกระทำการเกี่ยวกับนโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ตัวอย่างการกระทำ
ทางรัฐบาล (ต่อ)

คำสั่งศาลปกครอง สูงสุดที่ พ.๑๓/ ๒๕๔๕

- พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.๒๕๔๙ เป็นกลไกในการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติในการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามระบบรัฐสภา มิใช่กลไกในการบริหารราชการแผ่นดินหรือการดำเนินกิจการทางปกครอง แม้พระราชกฤษฎีกาดังกล่าวจะมีส่วนที่ให้ยุบสภาและส่วนที่ให้เลือกตั้งใหม่ แต่ทั้งสองส่วนไม่อาจแยกจากกันได้ กรณีฟ้องขอให้ยกเลิกหรือเพิกถอนพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว จึงไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครองไม่ว่าทั้งฉบับหรือเฉพาะแต่ส่วนใดส่วนหนึ่ง

แต่ศาลปกครองเห็นว่า

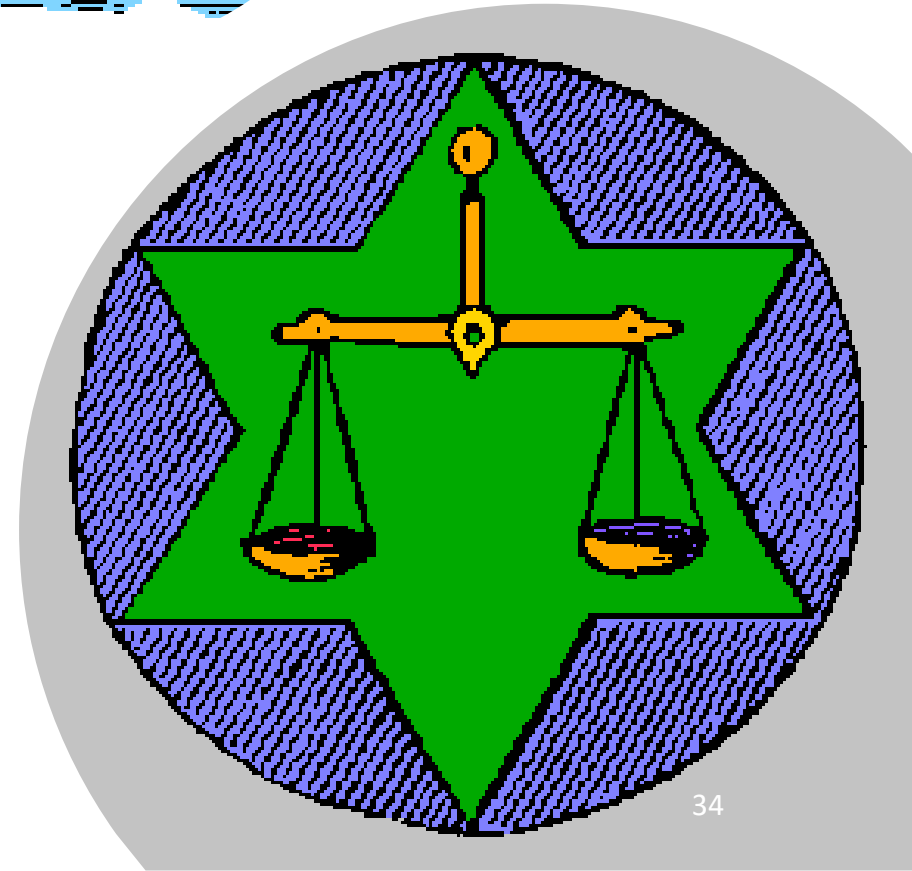
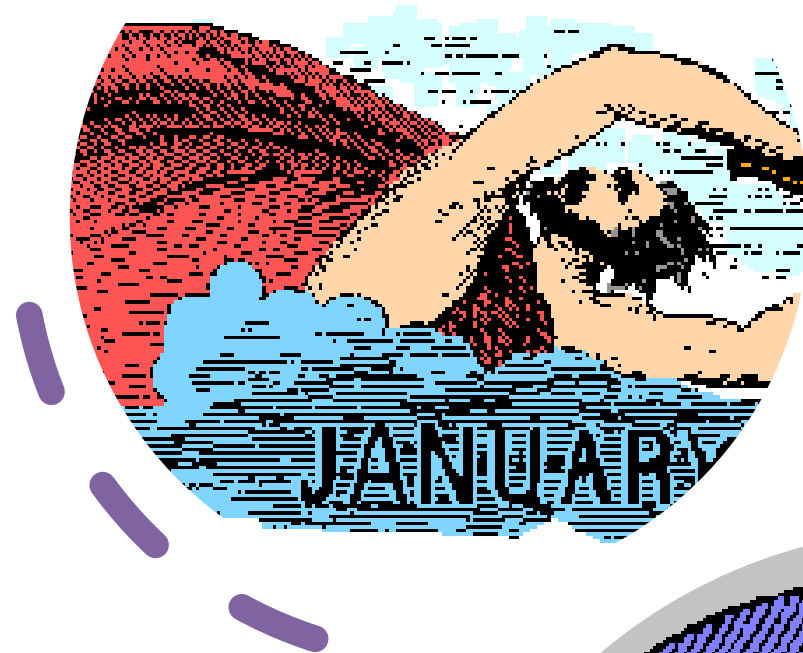
คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๕๔๗/๒๕๕๑ แยกการรื้อมรฐบาลไทยและ
รฐบาลกัมพูชากรณีการขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหาร ไม่ใช่การกระทำ
ทางรฐบาล

คำสั่งกรณีนี้มีปัญหาให้ขบคิด????

เฉพาะการกระทำทางปกครองเท่านั้นที่ต้องอยู่ภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ ฝ่ายปกครองจะกระทำการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติการทางปกครองหรือนิติกรรมทางปกครองที่จะกระทบต่อสิทธิของปัจเจกชนต้องมีกฎหมายให้อำนาจ

กลไกในการควบคุม คือ ถ้าเป็นนิติกรรมทางปกครองไม่ชอบด้วยกฎหมายก็จะมีการยกเลิกเพิกถอนนิติกรรมทางปกครองนั้น ถ้าเป็นปฏิบัติการทางปกครองก็ต้องมีการเยียวยาชดเชย

แม้การกระทำของรัฐบาลไม่อยู่ภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมาย เพราะหากขอบของความชอบด้วยกฎหมายไม่ได้ แต่อาจถูกตรวจสอบด้วยวิธีการทางการเมือง เช่น กระทำตาม หรือการลงมติไม่ไว้วางใจ

ศาลปกครองกับการยอมรับคำว่า “นิติรัฐ”
แต่ศาลรัฐธรรมนูญ ยอมรับคำว่า “นิติธรรม”

- ข้อสังเกตเบื้องต้น ความนิติรัฐ ไม่ปรากฏชัดในกฎหมาย มีแต่เพียงในรัฐธรรมนูญที่ปรากฏแนวคิดหลักการนี้ในมาตรา ๒๙ แต่รัฐธรรมนูญมีคำว่า “นิติธรรม”
- แต่ศาลรัฐธรรมนูญยอมรับคำว่า “นิติธรรม”

ศาลปกครอง กับการยอม รับคำว่า “นิติ รัฐ” (ต่อ)

- ความเห็นแย้งตุลาการศาลปกครองสูงสุด (ท่านหัสสุดี วิจิตวิริยกุล) ในคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ พ.๑๕/๒๕๕๕ ใช้คำว่า “นิติรัฐ” ครั้งแรก
- คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ๕๘๓/๒๕๕๒ ปราบกฏคำว่า “นิติรัฐ” คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๑๒๑/๒๕๕๕ “ตามหลักนิติรัฐนั้น องค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายบริหารและฝ่ายปกครองจะกระทำการใดที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ ก็ต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดแจ้ง และจะต้องใช้อำนาจนั้นภายในกรอบและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดไว้ด้วย”

นอกจากนั้น ยัง มีปรากฏใน หมวด แนวนโยบาย พื้นฐานแห่งรัฐ

- มาตรา ๗๘ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้...
- (๖) ดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐตามกฎหมายและตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรม”

ในทาง วิชาการหลัก นิติธรรมมี สาระสำคัญ ดังนี้

- ๑. กฎหมายต้องบังคับใช้เป็นการทั่วไป คือ กฎหมายต้องมุ่งหมายให้ใช้บังคับกับบุคคลทุกคนโดยเสมอภาคกัน ต้องไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับกับกรณีใดกรณีหนึ่งหรือกับคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง
- ๒. กฎหมายจะบัญญัติให้การกระทำใดเป็นความผิดอาญาและมีโทษย้อนหลัง หรือมีโทษย้อนหลังหนักกว่าเดิมไม่ได้
 - ตัวอย่าง คดีอาชญากรรมสงคราม ฎ.๑/๒๕๔๙
 - ชวนคิด — กฎหมายฟอกเงินที่ให้มีการยึดทรัพย์ย้อนหลัง ขัดต่อหลักการนี้หรือไม่

(ต่อ)

- ๓. ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยบริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิด
 - ❑ ตัวอย่าง คดีกฎหมายกำหนดบทสันนิษฐานให้กรรมการบริษัทรับผิดชอบอาญาเมื่อบริษัททำผิด เว้นแต่กรรมการบริษัทพิสูจน์ได้ว่าไม่เกี่ยวข้อง
 - ❑ ขวนคิด ๑ – กฎหมายพินัยที่สันนิษฐานว่าผู้อยู่ในวงเล่นการพนันเป็นผู้เล่น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าไม่ได้เล่น ขัดต่อหลักการนี้หรือไม่
 - ❑ ขวนคิด ๒ – กฎหมายจราจรที่แก้ไขล่าสุดที่กำหนดให้ในกรณีที่ผู้ใดขับขี่รถในลักษณะที่เมาสุรา แล้วตำรวจเรียกให้หยุดและให้เป่าเพื่อตรวจ ไม่ยอมเป่า ให้สันนิษฐานว่าเป็นผู้ขับขี่รถในขณะมีเมามา ขัดต่อหลักการนี้หรือไม่

(ต่อ)

๔. หลักความเป็นอิสระและเป็นกลางในการพิจารณา
พิพากษาคดีของตุลาการ

๕. รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจและต้องใช้อำนาจตามที่
กฎหมายให้ไว้เท่านั้น (ใช้อำนาจตามอำเภอใจไม่ได้) – ชวน
คิด - อำเภอดิที่เจ้าหน้าที่รัฐอยากไปประจำการมากที่สุด

๖. กฎหมายต้องไม่ยกเว้นความผิดให้แก่การกระทำของ
บุคคลหรือคณะบุคคลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตไว้ล่วงหน้า
โดยเฉพาะ – อภัยโทษและนิรโทษกรรมการกระทำผิดที่ผ่าน
ไปแล้วทำได้ แต่จะทำล่วงหน้าไม่ได้

ปล. กรณีมีการเสนอร่างพระราชกำหนดนิรโทษกรรม
บุคคลากรทางการแพทย์

สาระสำคัญของหลักนิติธรรมตามร่างรัฐธรรมนูญที่ยกร่างอยู่ในปี ๒๕๕๘ ฉบับท่านอาจารย์บวรศักดิ์ เป็นประธาน

ภาค ๓ หลักนิติธรรม ศาล
และองค์กรตรวจสอบการ
ใช้อำนาจอธิปไตย

หมวด ๑ ศาลและ
กระบวนการยุติธรรม

ส่วนที่ ๑ บททั่วไป

มาตรา ๒๑๗ หลักนิติธรรมอันเป็นรากฐานของรัฐธรรมนุญในระบอบประชาธิปไตย อย่างน้อยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ ดังต่อไปนี้

(๑) ความสูงสุดของรัฐธรรมนุญและกฎหมายเหนืออำนาจอธิปไตยของบุคคล และการเคารพรัฐธรรมนุญและกฎหมายทั้งโดยรัฐและประชาชน

(๒) การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

(๓) การแบ่งแยกการใช้อำนาจ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และการป้องกันการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์สาธารณะ

(๔) นิติกระบวนการ ซึ่งอย่างน้อยต้องไม่บังคับใช้รัฐธรรมนุญหรือกฎหมายย้อนหลังเป็นโทษทางอาญาแก่บุคคล ให้บุคคลมีสิทธิในการปกป้องตนเองเมื่อสิทธิหรือเสรีภาพถูกกระทบ ไม่บังคับให้บุคคลต้องให้ถ้อยคำซึ่งทำให้ต้องรับผิดชอบทางอาญา ไม่ทำให้บุคคลต้องถูกดำเนินคดีอาญาในการกระทำความผิดเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง มีข้อกำหนดให้สันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่ากระทำความผิด

(๕) ความเป็นอิสระของศาล และความสุจริตเที่ยงธรรมของกระบวนการยุติธรรม

(๑) ความสูงสุดของ
รัฐธรรมนูญและ
กฎหมายเหนืออำเภอใจ
ของบุคคล และการ
เคารพรัฐธรรมนูญและ
กฎหมายทั้งโดยรัฐและ
ประชาชน

- กฎ กฏ ระเบียบอื่นใดขัดรัฐธรรมนูญ เป็นอันใช้
บังคับไม่ได้
- การโต้แย้งว่ากฎหมายขัดรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นหลังปี
๒๕๔๐ เป็นจำนวนมาก
- ตัวอย่างเช่น
 - คดีสิทธิสตรีในการเลือกใช้นามสกุล
 - กฎหมายทำแท้ง

(๒) การ คุ้มครองศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอ ภาค

- ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ การต้องปฏิบัติต่อมนุษย์
เหมือนมนุษย์เป็นมนุษย์ จะปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนสัตว์
หรือสิ่งของไม่ได้
 - ตัวอย่างคดี การติดโฆษณาที่กระจกรถไฟ
- หลักความเสมอภาค คือ ข้อเท็จจริงเดียวกันต้องปฏิบัติ
ด้วยกฎเกณฑ์เดียวกัน ข้อเท็จจริงต่างกันต้องปฏิบัติด้วย
กฎเกณฑ์ต่างกัน
 - ตัวอย่างเช่น คดีคนพิการสอบผู้ช่วยผู้พิพากษา คดี
รับสมัครเจ้าหน้าที่ศาลปกครองเฉพาะผู้จบ
การศึกษาระดับปริญญาตรีนิติศาสตรระดับเกียรตินิยม

(๓) การแบ่งแยกการใช้อำนาจ การตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ และการป้องกันการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์สาธารณะ

- หลักการแบ่งแยกการใช้อำนาจ เกิดขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจ
- การตรวจสอบการใช้อำนาจ ทำให้ผู้ใช้อำนาจตระหนักถึงเสมอว่ามีผู้คอยตรวจสอบ จะได้ไม่ใช้อำนาจไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย
- การป้องกันการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์สาธารณะ ตัวอย่าง กรณี สปช. สนช. ตั้งคนใกล้ชิดเป็นผู้ช่วยงาน และคดีที่ดินรัชดา รวมทั้งตัวอย่างผู้ออกคำสั่งทางปกครองจะออกคำสั่งให้ตนหรือคนใกล้ชิดตนได้ประโยชน์ไม่ได้ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง

(๔) นิติ กระบวนการ (due process of law)

- นิติกระบวนการ ซึ่งอย่างน้อยต้องไม่บังคับใช้
รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายย้อนหลังเป็นโทษทาง
อาญาแก่บุคคล ให้บุคคลมีสิทธิในการปกป้อง
ตนเองเมื่อสิทธิหรือเสรีภาพถูกกระทบ ไม่บังคับให้
บุคคลต้องให้ถ้อยคำซึ่งทำให้ต้องรับผิดทางอาญา
ไม่ทำให้บุคคลต้องถูกดำเนินคดีอาญาในการ
กระทำความผิดเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง
(ตัวอย่างคดีอาชญากรรมสงคราม) มีข้อกำหนดให้
สันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำ
พิพากษาว่ากระทำความผิด

(๕) ความเป็น
อิสระของศาล
และความสุจริต
เที่ยงธรรมของ
กระบวนการ
ยุติธรรม

- ❖ ศาลต้องมีหลักประกันความ
เป็นอิสระ
- ❖ กระบวนการยุติธรรมต้องมี
ความสุจริตเที่ยงธรรม

หลักนิติธรรมในรัฐธรรมนูญฯ ฉบับปัจจุบัน ๒๕๖๐

บัญญัติไว้เหมือนรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.๒๕๕๐ โดยใน มาตรา ๓ วรรคสองของร่างรัฐธรรมนูญ บัญญัติไว้ว่า “รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

หลักนิติธรรมเป็นหลักที่จำกัดอำนาจรัฐในการ ตรากฎหมาย

นอกจากนั้น ยังมีการเพิ่มหลักการใหม่ในร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่งว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย”

ตัวอย่างจริงการ ปรับใช้หลักนิติ ธรรม คำวินิจฉัยศาล รัฐธรรมนูญที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖

ที่มา ในปี ๒๕๕๖ รัฐสภาได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช.... ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการแก้ไขที่มาของ ส.ว. จากระบบผสม ไปเป็นระบบเลือกตั้งโดยตรง จึงมีการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญว่า การกระทำความดังกล่าวเป็นการทำให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือไม่ ทั้งในเชิงกระบวนการและในเชิงเนื้อหาของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

แต่ก่อนที่ศาลรัฐธรรมนูญจะพิจารณาในเนื้อหาของประเด็น มีประเด็นที่ศาลต้องพิจารณาเป็นเบื้องต้นเสียก่อนว่า **ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาหรือไม่** (เพราะในเชิงตัวบทไม่ได้ให้อำนาจแก่ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเหมือนเช่นที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐)

ศาลวินิจฉัยในประเด็นนี้ไว้ว่า

ก่อนพิจารณาประเด็นดังกล่าว มีปัญหาต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัยเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรือไม่ พิจารณาแล้ว เห็นว่า ประเทศที่นำเอาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองประเทศ ล้วนมีวัตถุประสงค์และมุ่งหมายที่จะออกแบบหรือสร้างกลไกในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในอันที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ อีกทั้งสร้างระบบตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างองค์กรหรือสถาบันทางการเมือง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดคุณภาพในการใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชน ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจที่แบ่งช่องทางการใช้อำนาจออกเป็น ๓ ทาง คือ การใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา การใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และการใช้อำนาจตุลาการทางศาล ดังจะเห็นได้จากความตอนหนึ่งที่ปรากฏในคำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ว่า “ร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่จัดทำใหม่นี้ มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรดาศักดิ์ประสงฆ์ร่วมกันของประชาชนชาวไทย ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชและความมั่นคงของชาติ การทำนุบำรุงรักษาศาสนาทุกศาสนาให้สถิตสถาพร การเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและเป็นมิชวลีของชาติ การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นวิถีทางในการปกครองประเทศ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม การกำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหาร ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามวิถีการปกครองแบบรัฐสภา รวมทั้งให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสุจริตเที่ยงธรรม”

จากหลักการดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นอย่างแจ่มชัดว่า เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีความมุ่งหมายที่จะให้องค์กรหรือสถาบันการเมืองได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องชอบธรรม มีความเป็นอิสระ และซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ไม่ประสงค์ที่จะให้องค์กรหรือสถาบันการเมืองใดเบียดเบียนการใช้อำนาจโดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ปราศจากความชอบธรรมทุกรูปแบบ อีกทั้งไม่ประสงค์ที่จะให้องค์กรหรือสถาบันการเมืองหยินยอก บทกฎหมายใดมาเป็นข้ออ้างเพื่อให้เป็นฐานสนับสนุน คำขอ ในอันที่จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน หรือพวกพ้องจากการใช้อำนาจนั้น ๆ

ถึงแม้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะให้ฝ่ายเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ก็ตาม แต่หากละเลยหรือใช้อำนาจอำนาจอธิปไตยซึ่งมีเสียงข้างน้อย โดยไม่ฟังเหตุผลและขาดหลักประกัน จนทำให้ฝ่ายเสียงข้างน้อยไม่มีที่อยู่ที่ยืนตามสมควรแล้วไซ้ จะถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างไร หากแต่จะกลับกลายเป็นระบอบเผด็จการฝ่ายข้างมาก ชัดแจ้งต่อระบอบการปกครองของประเทศไปอย่างชัดแจ้ง ซึ่งหลักการพื้นฐานสำคัญนี้ได้รับการยืนยันมาโดยตลอดว่า จำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจเบ็ดเบียน หรืออำนาจอำนาจอธิปไตยของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ใช้มาใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน โดยให้ตั้งมั่นอยู่บนหลักการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตยอันเป็นอำนาจของปวงชนชาวไทย เพื่อให้แต่ละองค์กรหรือสถาบันการเมืองที่ใช้อำนาจดังกล่าวอยู่ในสถานะที่จะตรวจสอบและถ่วงดุลเพื่อพิทักษ์และคานอำนาจซึ่งกันและกันได้ อย่างเหมาะสม มิใช่แบ่งแยกให้เป็นพื้นที่อิสระของแต่ละฝ่ายที่จะใช้อำนาจตามอำเภอใจอย่างไรก็ได้ เพราะหากปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดโดยปราศจากการตรวจสอบและถ่วงดุลแล้ว ย่อมเป็นความเสี่ยงอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดความเสียหายและนำพาประเทศชาติให้เกิดเสื่อมโทรมลง เพราะความผิดหลงและมั่วเมา ในอำนาจของผู้ใช้อำนาจรัฐ

ในการนี้อาจกล่าวได้ว่า องค์การที่ทำหน้าที่แทนผู้ใช้อำนาจอธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือศาล ล้วนถูกจัดตั้งขึ้นหรือได้รับมอบอำนาจมาจากรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น ดังนั้น การใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรเหล่านี้จึงต้องถูกจำกัดขอบเขตทั้งในด้านการบริหารและเนื้อหา กรณีจึงมีผลให้การใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรทั้งหลายเหล่านี้ไม่สามารถที่จะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้

ด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงได้นำหลักนิติธรรม มากำกับกับการใช้อำนาจหน้าที่ของทุกฝ่าย ทุกองค์กร และทุกหน่วยงานของรัฐภายใต้หลักการที่ว่า นอกจากจะต้องใช้อำนาจหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎหมายที่มีอยู่ทั่วไปแล้ว ยังจะต้องใช้อำนาจและปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามหลักนิติธรรมด้วย กรณีจึงไม่อาจปฏิบัติตามกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือหลักเสียงข้างมากเพียงด้านเดียวเท่านั้น หากแต่ยังจะต้องคำนึงถึงหลักนิติธรรมควบคู่กันไปด้วยการอ้างหลักเสียงข้างมากโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงเสียงข้างน้อย เพื่อหยิบยกมาสนับสนุนการใช้อำนาจตามอำเภอใจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของผู้ใช้อำนาจ ท่ามกลางความทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลกับผลประโยชน์ของประชาชาติและความสงบสุขของประชาชนโดยรวม

ย่อมจะนำไปสู่ความเสียหายและความเสื่อมโทรมของประเทศชาติหรือการวิวัฒนาการทางและแตกสามัคคีกัน
อย่างรุนแรงระหว่างประชาชน และย่อมขัดต่อหลักนิติธรรมตามมาตรา ๓ ววรรคสอง ของรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งหมายถึง “รัฐธรรมนูญนี้” ตามนิยามมาตรา ๖๘ นั้นเอง
การใช้กฎหมายและการใช้อำนาจทุกกรณีจึงต้องเป็นไปโดยสุจริต จะใช้โดยทุจริตย่อมมีผลประโยชน์ทับซ้อน
หรือวาระซ่อนเร้นมิได้ เพราะมีเช่นนั้น จะทำให้บรรดาสุจริตชนคนส่วนใหญ่ของประเทศอาจสูญเสียประโยชน์
อันพึงมีพึงได้ ให้ไปตกอยู่กับบุคคลหรือคณะบุคคลผู้ใช้อำนาจโดยปราศจากความชอบธรรม

หลักนิติธรรมถือเป็นแนวทางในการปกครองที่มาจากหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ
อันเป็นความเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ ปราศจากอคติ โดยไม่มีผลประโยชน์ส่วนตนเข้ามาเกี่ยวข้องและแอบแฝง
หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของกฎหมายที่อยู่เหนือบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร
ซึ่งรัฐสภา กิติ คณะรัฐมนตรี กิติ ศาล กิติ รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ กิติ
จะต้องยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ส่วนหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชนโดยประชาชน
และเพื่อประชาชน มิใช่การปกครองตามแนวคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และมีใช้การปกครองที่อ้างอิง
แต่เพียงฐานอำนาจที่มาจากกระบวนการเลือกตั้งเท่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากการปกครองในระบบประชาธิปไตย
ยังมีองค์ประกอบสำคัญอีกหลายประการ การที่องค์กรหรือสถาบันการเมือง ในฐานะผู้ใช้อำนาจรัฐ
มักจะอ้างอยู่เสมอว่า ตนมาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่กลับนำแนวคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
มาปฏิบัติหาใช้วิธีการปกครองระบบประชาธิปไตยที่มีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยส่วนรวม
ภายใต้หลักนิติธรรมไม่ เนื่องจากประชาธิปไตยมิได้หมายถึงเพียงการได้รับเลือกตั้งหรือชนะการเลือกตั้ง
ของฝ่ายการเมืองเท่านั้น เพราะเสียงส่วนใหญ่จากการเลือกตั้งมีความหมายเพียงสะท้อนถึงความต้องการ
ของประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในแต่ละครั้งเท่านั้น หาใช่เป็นเหตุให้ตัวแทนใช้อำนาจได้
โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและชอบธรรมตามหลักนิติธรรม แต่อย่างใด

ในขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็กำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญ มีอำนาจหน้าที่สำคัญ
ในการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจเพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม ภายใต้หลักการควบคุมความชอบ
ด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย อันเป็นปรัชญาของการปกครองในระบบประชาธิปไตย ในอันที่จะทำให้สิทธิ
และเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่ไปกับ

การอ้างและรักษาไว้ซึ่งความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๖ วรรคห้า ที่ว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ ประกอบมาตรา ๒๑๗ ที่ว่า สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้ รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครอง และผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรง ในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง เมื่อพิจารณาโดยตลอดแล้ว เห็นว่า คดีนี้ผู้ร้องทั้งสี่ใช้สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘ วรรคสอง ด้วยการยื่นคำร้อง ต่อศาลรัฐธรรมนูญ โดยอ้างว่าผู้ถูกร้องทั้งหมดได้กระทำการเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการ ซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีอำนาจที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้

เกริ่นนำ “ความเป็นธรรมที่ยั่งยืน”
เพื่อประกอบการทำโครงการงานเชิง
ปฏิบัติการ

ความเป็นธรรมที่ยั่งยืน (sustainable justice) คือ

ความยุติธรรมที่ยั่งยืนเป็นแนวทางแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ความเสมอภาคทางสังคม และความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการกระจายทรัพยากรและโอกาสอย่างเป็นธรรมสำหรับคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขความไม่เท่าเทียมกันเชิงระบบ โดยการแก้ไขต้นเหตุของความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมและสังคม ส่งเสริมโลกที่มีสุขภาพดี ยุติธรรม และยั่งยืนสำหรับทุกคน

หลักการสำคัญของความเป็นธรรมที่ยั่งยืน

1

การบูรณาการสามเสาหลัก:
ผสมผสานการปกป้องสิ่งแวดล้อม
ความเป็นธรรมทางสังคม และ
ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพื่อให้
มั่นใจได้ว่าสุขภาพทางนิเวศวิทยา
ในระยะยาวจะไม่ถูกเสียสละเพื่อ
ผลประโยชน์ระยะสั้น

2

ความเสมอภาคทางสิ่งแวดล้อม
และสังคม: มุ่งเน้นการปฏิบัติ
ต่อทุกคนอย่างเป็นธรรม
โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนชาย
ขอบที่มักได้รับผลกระทบจาก
ภัยพิบัติทางสิ่งแวดล้อมอย่าง
ไม่สมส่วน

3

การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ: ทำ
ทนาย มากกว่าเพียงแค่การสร้าง
สมดุล พลวัตอำนาจและระบบ
เศรษฐกิจที่มีอยู่ซึ่งก่อให้เกิด
ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม
และความไม่เท่าเทียมกันทาง
สังคม

4

ความรับผิดชอบระหว่างรุ่น:
รับประกันว่าการกระทำในวันนี้
จะ ไม่ ส่ง ผล ก ระ ท บ ต่ อ
ความสามารถของคนรุ่นหลังใน
การอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อม
ที่สะอาดและปลอดภัย

Workshop

ให้แต่ละกลุ่มหาหรือในกลุ่มหัวข้อที่
จะทำอย่างน้อย ๓ หัวข้อ
เรียงลำดับตามความสนใจ พร้อม
วางแผนโครงคร่าว ๆ โดยเฉพาะ
หลักการและแนวคิด